جیاوازیی ژمارەکانی داهات و خەرجی لە نیوەی یەکەمی 2023دا لە عێراق

14-09-2023

نووسەرەکان

مەحموود بابان

کورتە : ئەم جیاوازییانەی داهات و خەرجییەکان وەک ئەوەی لە بودجە ولە راپۆرتەکانی وەزارەتی داراییدا هاتووە لەلایەک و ئەو جیاوازییەی لە ژمارەکانی یاساکەدا هەیە، کە بەگشتی سەروو 1 تریلیۆن دینارە و بەتەنیاش لە بەشە بودجەی پارێزگای ئەنبار 30 ملیار دینارە، بەدڵنیاییەوە ئەگەر وردەکارییەکانی ئەو 65 دامەزراوە، وەزارەت و پارێزگایانەش وردتر بکرێتەوە شتی نوێ دەبینین.

بەرایی

کۆتاییەکانی مانگی حوزەیران و سەرەتای تەممووزی ئەمساڵ هۆڵی پەرلەمانی عێراق جمەی دەهات لە پەرلەمانتاران بۆ پەسەندکردنی پرۆژەیاسای بودجەی 2023 و دوو ساڵی داهاتوو. گفتوگۆکانی نێو پەرلەمان چڕ و درێژخایەن بوون و چەندین ڕۆژ تاوەکو بەرەبەیان بەردەوام بوون، بەڵام بەپێی یاساکە بێت، لەوانەیە گفتوگۆکان هێندەی سیاسی بووبێت، ئەوەندە ئابووری و وردبوونەوە لە ژمارەکان نەبووبێت. بۆ نموونە بەتەنیا لە کۆی گشتی خەرجییەکاندا جیاوازی 1 تریلیۆن و 258 ملیار دینار هەیە. ئەمەش بەسەر وەزارەتی دارایی، لیژنەی دارایی پەرلەمان، ئەنجومەنی باڵای ئابووریی عێراق و 327 پەرلەمانتاردا تێپەڕیوە(ل60-63). لەمەش سەرنجڕاکێشتر جیاوازی خەرجی پارێزگای ئەنبارە کە نەدەبوایە بەسەر سەرۆکی پەرلەمان و پەرلەمانتارانی سوننە لە لیژنەی داراییدا تێپەڕێت، چونکە کۆی خەرجییەکانی پارێزگای ئەنبار بە 466 ملیار دینار دانراوە، بەڵام کاتێ کۆکراوەتەوە 436 ملیار دیناری بۆ نوسراوە. واتە تەنیا لە کۆکردنەوەی بودجەی تەرخانکراوی ئەم پارێزگایەدا 30 ملیار دینار جیاوازی هەیە!

بەپێی بودجە سێ ساڵییەکە، خەرجییەکانی عێراق لە 2023 دا 198 تریلیۆن دینارە، واتە لەنیوەی یەکەمدا 99 تریلیۆن دینار خەرج دەکرێت، بەڵام لە شەش مانگی ڕابردوودا نیوەی ئەوەش خەرجنەکراوە. تەنانەت لەوانەیە ئەو کورتهێنانەی لە یاساکەدا باسدەکرێت ڕوونەدات، چونکە بەپێی ڕاپۆرتەکانی وەزارەتی دارایی لەبارەی خەرجی و داهاتەکانی عێراق بەپێی وەزارەتەکان، تاوەکو کۆتایی حوزەیرانی 2023، کۆی خەرجییەکانی بەکارخستن و وەبەرهێنان گەیشتووەتە 47 تریلیۆن دینار و داهاتی نەوتی و نانەوتی لەسەرووی 54 تریلیۆن دینار بووە، واتە لە شەش مانگی یەکەمی ئەمساڵدا، 7 تریلیۆن دینار زیاددەی جیاوازی نێوان داهات و خەرجی بووە لە عێراق.

هەروەها، بەپێی بودجە پەسەندکراوەکە بۆ 2023، دەبوایە داهاتی نەوت ڕێژەی 87% و داهاتی نانەوتیش ڕێژەی 13%ی کۆی گشتی داهات پێکبهێنێت، بەڵام بەپێی ڕاپۆرتەکانی وەزارەتی دارایی، لەنیوەی یەکەمی ئەمساڵدا، داهاتی نەوتی ڕێژەی 99.2% و داهاتی نانەوتیش تەنیا ڕێژەی 0.8% کۆی گشتی داهاتیان پێکهێناوە!

خاڵیکی دیکەی پەیوەست بە داهاتی نەوتییەوە، جیاوازی نێوان ڕاپۆرت و بڵاوکراوەکانی وەزارەتی نەوت و وەزارەتی داراییە لەبارەی ئەم داهاتەوە. بەشێوەیەک لە نیوەی یەکەمی ئەمساڵدا، داهاتی نەوت لەلایەن وەزارەتی نەوتەوە 44.4 ملیار دۆلار، واتە 59.4 تریلیۆن دینار بووە، بەڵام بەپێی وەزارەتی دارایی تەنیا 53.8 تریلیۆن دینار بووە . ئەمەش واتای ئەوەیە کە حەقدەستی کۆمپانیاکانی بەرهەمهێنەر لە کێڵگە نەوتییەکانی عێراق، سەروو 5.5 تریلیۆن دینار بووە، ئەمەش بەبێ خەرجیەکانی وەزارەتی نەوت کە لەو شەش مانگەدا 728 ملیار دینار بووە.

لەکاتێکدا، بەپێی پرۆژەیاسای بودجە دەبوایە داهاتی نەوتی 57.6 تریلیۆن دینار بووایە، بەڵام 3.8 تریلیۆن دینار کەمترە لەو بڕەی کە بۆ عێراق ماوەتەوە، ئەمەش سەرەڕای فرۆشتنی بەرمیلێک نەوت بە تێکڕای 74.6 دۆلار لەو شەش مانگەدا، کە نزیکەی 5 دۆلار زیاترە وەک لەوەی لە بودجەدا هاتووە. هەربۆیەش بەدڵنیاییەوە نەبوونی هەناردەکردنی نەوت لە هەرێمی کوردستان و بەشدارینەکردنی لە پڕ کردنەوەی ئەو بڕەی لە بودجەدا هاتووە، وایکرد تێکڕای هەناردەکردنی ڕۆژانە لەو ماوەیەدا 3.29 ملیۆن بەرمیل بیت لە جیاتی 3.5 ملیۆن بەرمیل نەوت کە لە بودجە دا دانراوە.

لێرەدا و بە وردبوونەوە لە ژمارەکانی نێو بودجەی 2023، ڕاپۆرتەکانی وەزارەتی دارایی و ڕاپۆرتەکانی وەزارەتی نەوت هەڵوەستەیەک لەسەر جیاوازییەکان لە داهات و خەرجییەکان دەکەین.

خەرجییەکان بەپێی بودجە و وەزارەتی دارایی لە نیوەی یەکەمی 2023 دا

ڕۆژی 12ی حوزەیرانی 2023، پەرلەمانی عێراق پرۆژەیاسای بودجە سێ ساڵییەکەی پەسەندکرد، کە بەپێی یاسای بودجەی 2023ی عێراق 198.9 تریلیۆن دینارە، کە نزیکەی سەرووی 64 تریلیۆن دیناری کورتهێنانی هەیە و بە قەرز پڕ دەکرێتەوە، ئەم یاسایە ڕۆژی 26ی حوزەیران لە ڕۆژنامەی فەرمی عێراق بڵاوکراوەتەوە و ئەم داتایانەی لێرەدا خراوەتەڕوو لەوێیەوە وەرگیراوە.

لە لاپەڕە 60-63 دا، خەرجییەکان لەسەر ئاستی 65 دامەزراوە، وەزارەت و پارێزگا بۆ 2023 خراونەتەڕوو، ئەوەی جێگەی سەرنجە کە لە کۆی گشتی بودجەی خەرجکراودا، 1 تریلیۆن و 258 ملیار دینار جیاوازی هەیە. زۆرترین جیاوازیش لەکۆی بودجەی بەرنامەی تایبەتە کە دەگاتە 477 ملیار دینار.

هەروەها نەک تەنیا لە کۆکردنەوەی گشتییەکەدا جیاوازی هەیە، بەڵکوو لەو بودجەیەی بۆ پارێزگای ئەنباریش تەرخانکراوە جیاوازی هەیە،

بۆ نموونە بۆ پارێزگای ئەنبار 198.4 ملیار دینار وەک بودجەی بەکارخستن، 105 ملیار وەک بودجەی بەرنامەی تایبەت و 162 ملیار وەک بودجەی سەرمایە دانراوە، کە کۆی ئەم سیانە پێکەوە دەکاتە 466.3 ملیار دینار، بەڵام لە بودجە بڵاوکراوەکەدا تەنیا 436 ملیار دینار نوسراوە(ل 63).

ئەم جیاوازییانەی ژمارەکان کە لە یاسادا هەیە، پرسیارێکی جەوهەری دەوروژێنێت کە ئایا لە عێراق کار بە یاساکە دەکرێت؟ ئەگەر کاری پێدەکرێت، لەسەر چ بنەمایەک و بەکام ژمارە دەبێت، چونکە جگە لە جیاوازی و جیاکاری لە دابینکردنی پێداویستی و شێوازی تەرخانکردنی پارە بۆ دامەزراوە و وەزارەتەکان، ئەوا ژمارەکانیش یەک ناگرنەوە! (بڕوانە خشتەی یەکەم لە خوارەوە)

لەڕووی خەرجییەکانەوە، چەند ژمارەیەکی سەرنجڕاکیش هەیە کە وەک خەرجی لەماوەی 2023دا لە یاسادا هاتووە، بۆ نموونە کۆی خەرجییەکانی کۆمەڵەی زانستی عێراق کە لە چوارچێوەی بودجەی سەرۆکایەتی کۆمار دایە، ساڵانە 6 ملیار دینارە، دوو دەستەی وەک دیوانی چاودێری دارایی و دەستەی نەزاهەش پێکەوە 223 ملیار دیناری بۆ تەرخانکراوە. لەسەروو ئەمانەشەوە، دادگای باڵای فیدراڵی 15 ملیار دیناری بۆ تەرخانکراوە، کە بەپێی ڕاگەیاندراوێ لەم ڕۆژانەدا یەک لەسەر سێ ئەو پارەیەی بۆ کڕینی ئۆتۆمبیل تەرخانکرووە، واتە بە بەهای 5 ملیار دینار خەرجییەکانی بۆ ئۆتۆمبێلە لە 2023 دا.

بەپێی یاسا بێت، ئەوا عێراق ئەمساڵ 198.8 تریلیۆن دینار خەرجدەکات، بەڵام ئەگەر خەرجییەکان خێرا نەکرێن، ئەوا ئەو 198.9 تریلیۆن دینارەی لەبودجەدا هاتووە نیوەشی خەرج ناکرێت، چونکە لە چوار وەرزی ساڵ تەنیا وەرزێکی ماوە و، لە 11ی تەمموز دا ئەنجومەنی وەزیران ڕێنماییەکانی بودجەی پەسەندکرد و لە 7ی ئابی 2023دا لە ڕۆژنامەی فەرمی بڵاوکرایەوە.

جیاوازییەکی دیکەش، خەرجییەکانە لەنێوان یاساکە و ڕاپۆرتەکانی وەزارەتی دارایی بۆ دامەزراوە، وەزارەت و پارێزگاکان کە هەندێکیان وەک ئەوەی لە بودجەکەدا هاتووە بەنزیکەیی خەرجکراوە، هەندێکی دیکەشیان نەک نیوە بگرە هیچی بۆ خەرجنەکراوە. بۆ نموونە لە شەش مانگی یەکەمی ئەمساڵدا دەبوایە 99 تریلیۆن دینار خەرج بکرایە، کەچی 47 تریلیۆن دینار خەرجکراوە، هەربۆیەش ئەگەر خەرجییەکان وەک ئەوەی پرۆژەیاسای بودجە بێت، ئەوا دەبێت لەنیوەی دووەمی ئەمساڵدا خەرجییەکان نەک دوو هێندە بەڵکوو سێ هێندە بکرێت.

خشتەی 1: خەرجییەکان بەپێی پرۆژەیاسای بودجە 2023 بۆ دامەزراوە، وەزارەتەکان و پارێزگاکان /هەزار دینار

بودجەی وەزارەتەکان 2023

کۆی گشتی /هەزار - دینار	کۆی سەرمایە/هەزار دینار	ۆی بەرنامەی تایبەت/ هەزار - دینار	قەرز/ هەزار دینار	کۆی بەکارخستن /هەزار - دینار	وەزارەتەکان
418,872,567	35,107,000	0	0	383,765,567	ئەنجومەنی نوێنەران
29,723,128	1,737,538	548,920	0	27,436,670	دەستەی نیشتمانی بۆ لێپرسینەوە و دادگەری
60,686,321	0	0	0	60,686,321	دەستەی داواکاری موڵکی گشتی
111,432,052	10,308,472	1,701,000	0	99,422,580	دەستەی چاودێری دارایی
112,863,768	15,225,000	0	0	97,638,768	دەستەی نەزاهەی ئیتحادی
35,453,599	0	3,240,000	0	32,213,599	ئەنجومەنی باڵای مافی مرۆڤ
59,201,602	22,700,000	0	0	36,501,602	ئەنجومەنی باڵای خزمەتگوزاری ئیتحادی
94,200,000	11,000,000	0		83,200,000	سەرۆکایەتی کۆمار
6,043,663	1,026,000	0		5,017,663	کۆمەڵەی زانستی عێراق
920,348,249	695,725,397	150,307,524	0	74,315,328	دیوانی ئەنجومەنی وەزیران
1,228,242,934	516,137,063	477,000,000	0	235,105,871	سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران
229,149,978	18,537,770	0	0	210,612,208	مەکتەبی سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران
8,940,371	0	0	0	8,940,371	سەرۆکایەتی فرقەی تایبەت (2هەزار ئەندام)
990,152,585	497,599,293	477,000,000	0	15,553,292	شوێنی دیکەی پەیوەست بە ئەنجومەنی وەزیران و سندوقی دانکردنەوە ناوچە زیان لێکەوتووەکان لە ئۆپراسیۆنی تیرۆر
401,237,186	32,590,000	16,000,000	0	352,647,186	ئەنجومەنی ئاسایشی نیشتمانی
3,103,786	169,843	0	0	2,933,943	ەی عێراقی بۆ کۆنترۆڵکردنی سەرچاوەی ماددەی تیشکدەر
1,459,953,660	320,000,000	0	0	1,139,953,660	دیوانی وەقفی شیعی
439,965,560	85,397,834	0	0	354,567,726	دیوان وەقفی سوننی
13,378,696	5,511,000	0	0	7,867,696	دیوانی ئەوقافی دینی مەسیحی، ئیزدی و سابیی و مەندائی
307,542,798	48,844,000	0	0	258,698,798	ئاژانسی هەواڵگیری نیشتمانی عێراق
14,139,735	3,000,000	0	0	11,139,735	دەستەی نیشتمانی وەبەرهێنان
29,053,475	500,000	0	0	28,553,475	زانکۆ و کولێژی ئیمام ئەعزەم
27,934,389	500,000	0	0	27,434,389	کولێژی ئیمام کازم بۆ زانستی ئیسلامی
354,463,953	12,172,625	0	0	342,291,328	دەزگای شەهیدان
130,825,244	2,787,205	0	0	128,038,039	دامەزراوەی زیندانییە سیاسییەکان
797,853,719	102,798,464	0	0	695,055,255	ئاژانسی رووبەڕووبوونەوەی تیرۆر
98,793,230	411,706	0	0	98,381,524	دەستەی ناوچە سنوورییەکان
3,743,703,290	173,666,909	0	0	3,570,036,381	دەستەی حەشدی شەعبی
324,138,920	203,400,000	0	0	120,738,920	دەسەڵاتی فڕۆکەوانی مەدەنی
283,078,900	32,000,000	0	0	251,078,900	دەستەی چاککردنەوەی سەربازی
14,960,050	1,230,000	0	0	13,730,050	سندوقی گەڕاندنەوەی سامانی عێراق
36,020,000	4,337,000	2,920,000	0	28,763,000	دەستەی کڵاوەی ئەتۆمی
837,318,177	44,673,755	0	0	792,644,422	وەزارەتی دەرەوە
39,204,615,207	387,353,401	28,274,027	12,350,981,021	26,438,006,758	وەزارەتی دارایی
13,887,487,961	911,651,565	23,662,113	0	12,952,174,283	وەزارەتی ناوخۆ
6,020,593,244	9,888,000	7,802,057	0	6,002,903,187	وەزارەتی کار و کاروباری کۆمەڵایەتی
9,903,178,252	806,676,664	1,110,259,739	0	7,986,241,849	وەزارەتی تەندروستی
9,763,710,625	1,926,603,546	14,234,261	0	7,822,872,818	وەزارەتی بەرگری
1,000,096,457	128,326,747	3,000,000	0	868,769,710	وەزارەتی داد
11,896,363,654	233,528,052	26,443,015	0	11,636,392,587	وەزارەتی پەروەردە
193,927,316	75,000,000	1,988,000	0	116,939,316	وەزارەتی لاوان و وەرزش
7,236,985,696	17,595,000	0	0	7,219,390,696	وەزارەتی بازرگانی
227,792,936	45,000,000	10,273,500	0	172,519,436	وەزارەتی رۆشنبیری
2,834,067,429	2,753,300,000	1,085,000	0	79,682,429	وەزارەتی گواستنەوە
4,960,260,936	3,784,407,000	600,000,000	0	575,853,936	وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە و نیشتەجێکردن و شارەوانی گشتی
1,938,129,910	494,837,765	10,170,000	0	1,433,122,145	وەزارەتی کشتووکاڵ
1,042,616,278	476,186,134	114,183,000	0	452,247,144	وەزارەتی سەرچاوەکانی ئاو
23,287,261,007	15,804,566,000	0	0	7,482,695,007	وەزارەتی نەوت
7,370,855,675	7,297,189,050	0	0	73,666,625	وەزارەتی پلاندانان
1,120,766,089	183,575,350	0	0	937,190,739	وەزارەتی پیشەسازی و کانزاکان
3,160,212,068	274,450,700	13,000,000	0	2,872,761,368	وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی
15,500,775,915	3,890,565,702	0	0	11,610,210,213	وەزارەتی کارەبا
153,818,374	2,515,250	0	0	151,303,124	وەزارەتی پەیوەندییەکان
112,022,586	40,579,768	20,000,000	0	51,442,818	وەزارەتی ژینگە
356,550,092	5,271,821	150,000,000	0	201,278,271	وەزارەتی ئاوارە و کۆچبەران
16,497,871,089	2,669,208,048	0	400,000,000	13,428,663,041	هەرێمی کوردستان
60,854,381	2,228,032	0	0	58,626,349	ئەنجومەنی نیوخۆی پارێزگاکان
275,826,275	196,678,954	45,000,000	0	34,147,321	سەرپەرشتیاری گشتی و نیوخۆی پارێزگای کەرکوک
620,958,050	15,963,550	380,455,000	0	224,539,500	ئەنجومەنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکان
18,467,390	391,200	0	0	18,076,190	دەستەی وەبەرهێنانی پارێزگاکان
2,548,825	26,036	259,200	0	2,263,589	دەستەی پاراستنی دارایی
199,778,174	197,862,000	0	0	1,916,174	سندوقی بنیاتنانەوەی پارێزگای زیقار
2,148,723,775	1,666,618,452	137,241	0	481,968,082	پارێزگای بەسرە
604,074,518	323,835,308	105,000,000	0	175,239,210	پارێزگای نەینەوا
719,144,663	556,009,360	0	0	163,135,303	پارێزگای بەغدا
360,824,468	246,170,505	0	0	114,653,963	پارێزگای زیقار
286,692,042	122,197,774	24,624,489	0	139,869,779	پارێزگای دیالە
478,601,981	261,943,095	38,216,800	0	178,442,086	پارێزگای بابل
466,305,485	162,854,858	105,000,000	0	198,450,627	پارێزگای ئەنبار
421,284,961	310,790,637	0	0	110,494,324	پارێزگای میسان
285,619,651	166,623,275	0	0	118,996,376	پارێزگای واست
217,828,280	103,817,677	0	0	114,010,603	پارێزگای نەجەف
282,831,267	127,085,231	0	0	155,746,036	پارێزگای دیوانیە
162,955,844	88,584,719	0	0	74,371,125	پارێزگای موسەننا
195,871,433	79,779,006	0	0	116,092,427	پارێزگای کەربەلا
323,662,377	123,626,878	102,000,000	0	98,035,499	پارێزگای سەلاحەدین
8,467,829	1,527,760	0	0	6,940,069	ئەنجومەنی دەوڵەت
714,886,347	21,700,000	500,000	0	692,686,347	ئەنجومەنی باڵای دادوەری
15,153,950	837,000	0	0	14,316,950	دادگای باڵای فیدراڵی
4,490,177	2,000,000	0	0	2,490,177	دەستەی گشتی چاودێریکردنی تایبەت بە داهاتی فیدراڵی
200,168,586,524	49,896,520,744	4,064,284,886	12,750,981,021	133,456,799,873	کۆی گشتی
198,910,343,590	49,350,383,681	3,587,284,886	12,750,981,021	133,221,694,002	کۆی گشتی بەگوێرەی بودجەی بڵاوکراوە
1,258,242,934	546,137,063	477,000,000	0	235,105,871	جیاوازی

بەپێی [ڕاپۆرتەکانی وەزارەتی دارایی](#) تاوەکو کۆتایی حوزەیران 2023، کۆی خەرجییەکان گەیشتووەتە 47.8 تریلیۆن دینار، کە 41 تریلیۆن دینار بودجەی بەکارخستن (تشغیلی)ی بووە و 6 تریلیۆن دیناری بودجەی وەبەرهێنان بووە، وەکو لە خشتەی 2دا هاتووە. لەماوەی شەش مانگی ڕابردوودا زۆرترین پارەی تەرخانکراو لە بودجەی بەکارخستن لەدوای وەزارەتی دارایی کە 10.8 تریلیۆن دینار بووە، وەزارەتی ناوخۆ بە بڕی 5.9 تریلیۆن دینار بەپلەی دووەم و وەزارەتی پەروەردە بە 4.6 تریلیۆن دینار بەپلەی سێیەم دێت.

خشتەی 2: خەرجییەکان بەپێی ڕاپۆرتەکانی وەزارەتی دارایی تاوەکو کۆتایی حوزەیران 2023 بە دینار

یەکخستنەوەی ئەژمێرەکانی (حسابات) حکومەت لەسەر بودجەی فیدراڵی تاوەکو مانگی حوزەیران 2023			
ڕاپۆرتی خەرجییە ڕاستەقینەکان لەسەر ئاستی وەزارەتەکان بەپێی پۆلێنکردنی کارگێری (مانگی حوزەیران 2023)			
ناوی وەزارەتەکان	بودجەی ئێستا (خەرجکراو)	بودجەی وەبەرهێنان	کۆی گشتی بودجەی خەرجکراو
ئەنجومەنی نوێنەران	267,683,016,222	254,073,475	267,937,089,697
سەرۆکایەتی کۆمار	25,827,440,070	0	25,827,440,070
ئەنجومەنی وەزیران	3,105,786,025,180	1,252,295,542,030	4,358,081,567,210
وەزارەتی دەرەوە	76,580,949,787	42,133	76,580,991,920
وەزارەتی دارایی	10,876,181,030,589	10,113,517,230	10,886,294,547,819
وەزارەتی ناوخۆ	5,924,499,982,978	3,811,213,241	5,928,311,196,219
وەزارەتی کار و کاروباری کۆمەڵایەتی	2,032,868,137,623	0	2,032,868,137,623
وەزارەتی تەندروستی و ژینگە	2,782,765,093,439	91,623,145,513	2,874,388,238,952
وەزارەتی بەرگری	3,420,380,762,240	0	3,420,380,762,240
وەزارەتی داد	323,627,317,785	16,109,291,730	339,736,609,515
وەزارەتی پەروەردە	4,609,268,852,326	75,072,721,514	4,684,341,573,840
وەزارەتی لاوان و وەرزش	45,069,959,264	4,121,198,402	49,191,157,666
وەزارەتی بازرگانی	3,382,934,204,701	424,516,000	3,383,358,720,701
وەزارەتی ڕۆشنبیری	52,742,105,386	150,406,050	52,892,511,436
وەزارەتی گواستنەوە	21,540,107,076	800,605,110,288	822,145,217,364
وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە و نیشتەجێکردن و شارەوانی گشتی	115,470,058,591	365,890,419,637	481,360,478,228
وەزارەتی کشتوکاڵ	69,250,077,962	202,123,928	69,452,201,890
وەزارەتی سەرچاوەکانی ئاو	143,665,371,034	380,946,234,606	524,611,605,640
وەزارەتی نەوت	422,664,581,854	305,850,718,681	728,515,300,536
وەزارەتی پلاندانان و	23,017,565,946	5,145,644,882	28,163,210,828
وەزارەتی پیشەسازی و کانزاکان	425,723,536,162	54,396,624,722	480,120,160,884
وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی	1,121,059,044,787	16,941,765,593	1,138,000,810,380
وەزارەتی کارەبا	1,145,677,405,923	201,309,346,703	1,346,986,752,626
وەزارەتی پەیوەندییەکان	5,798,362,625	0	5,798,362,625
وەزارەتی ژینگە	21,627,122,474	0	21,627,122,474
وەزارەتی ئاوارە و کۆچبەران	28,876,037,479	0	28,876,037,479
فەرمانگە سەربەخۆکان	118,307,248,538	163,078,258,028	281,385,506,566
پارێزگای بەسرە	142,811,975,350	662,255,527,008	805,067,502,358
پارێزگای نەینەوا	82,164,839,961	289,372,709,382	371,537,549,343
پارێزگای بەغدا	71,239,898,387	196,826,922,001	268,066,820,388
پارێزگای زیقار	61,941,119,202	178,099,550,232	240,040,669,434
پارێزگای دیالە	57,468,511,932	78,463,186,593	135,931,698,525
پارێزگای بابل	83,804,505,018	30,501,030,719	114,305,535,737
پارێزگای ئەنبار	134,010,764,650	189,342,529,770	323,353,294,420
پارێزگای میسان	34,579,525,678	90,482,076,232	125,061,601,910
پارێزگای واست	52,693,018,710	134,993,390,549	187,686,409,259
پارێزگای نەجەف	54,977,293,621	111,688,585,700	166,665,879,321
پارێزگای دیوانیە	58,783,164,671	51,386,568,033	110,169,732,704
پارێزگای موسەننا	32,831,693,476	69,936,973,807	102,768,667,283
پارێزگای کەربەلا	49,118,228,797	202,613,655,503	251,731,884,300
پارێزگای سەلاحەدین	53,276,227,758	0	53,276,227,758
ئەنجومەنی دەوڵەت	2,346,179,356	0	2,346,179,356
ئەنجومەنی باڵای دادوەری	202,499,811,266	320,868,600	202,820,679,866
دادگای باڵای فیدراڵی	2,349,087,003	0	2,349,087,003
دەستەی گشتی چاودێریکردنی تایبەت بە داهاتی فیدراڵی	208,921,320	0	208,921,320
کۆی گشتی	41,765,996,164,198	6,034,625,488,513	47,800,621,652,711

لەم شەش مانگەدا زۆرترین خەرجی لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە بووە کە بڕەکەی 1.2 تریلیۆن دینارە، ئەمەش لەکاتێکدا بەپێی یاسای بودجەی 2023، جگە لە دیوانی ئەنجومەنی وەزیران، سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران و مەکتەبی سەرۆکوەزیران، 20 شوێنی دیکە بە گۆژمەی 7.9 تریلیۆن دینار پارەی بۆ تەرخانکراوە، لەنێویاندا نوسینگەی سەرۆکوەزیران 229 ملیار، دیوانی ئەنجومەنی وەزیران 920 ملیار

و سەرۆكایەتی ئەنجومەنی وەزیران 1.2 تریلیۆن دینار. هەربۆیەش لەنێو ئەو 45 شوێنەی كە وەزارەتی دارایی خەرجییەكانی بۆ شەش مانگی رابردوو بڵاوكردووەتەوە، ئەنجومەنی وەزیران تاكە شوێنە كە لەكۆی 5.9 تریلیۆن دینار، توانیویەتی 4.3 تریلیۆن دینارلەنیوەی یەكەمی ئەمساڵدا خەرج بكات، واتە بەڕێژەی 72% بودجەكەی بووە. بڕوانە گرافیكی یەكەم.

خاڵێكی دیكەی زۆر سەرنجڕاكیش پەیوەستە بە خەرجییەكان كە لە پرۆژەیاسای بودجە و راپۆرتەكانی وەزارەتی دارایی هەیە، پەیوەستە بە هەرێمی كوردستان كە لەنێو ئەو 45 شوێنەدا تەنیا ئەو پشك و بەشەی بەر هەرێمی كوردستان كەوتووە لە وەزارەتی دارایی سفرە یاخود هیچ بڕە پارەیەكی بۆ شەش مانگی سەرەتای ئەمساڵ بۆ خەرج نەكراوە، كە هیچ نەبوایە دەبوایە نیوەی بودجەی بەكارخستنی لەو شەش مانگەدا بۆ خەرجبكرێت، بەتایبەتیش بۆ چارەكی دووەم یاخود بۆ مانگەكانی 4-5-6 كە هەناردەكردنی نەوت راگیرابوو.

گرافیك 1: خەرجی چەند دامەزراوە و وەزارەتێك لەنێوان بودجە و وەزارەتی دارایی بۆ شەش مانگی یەكەمی 2023

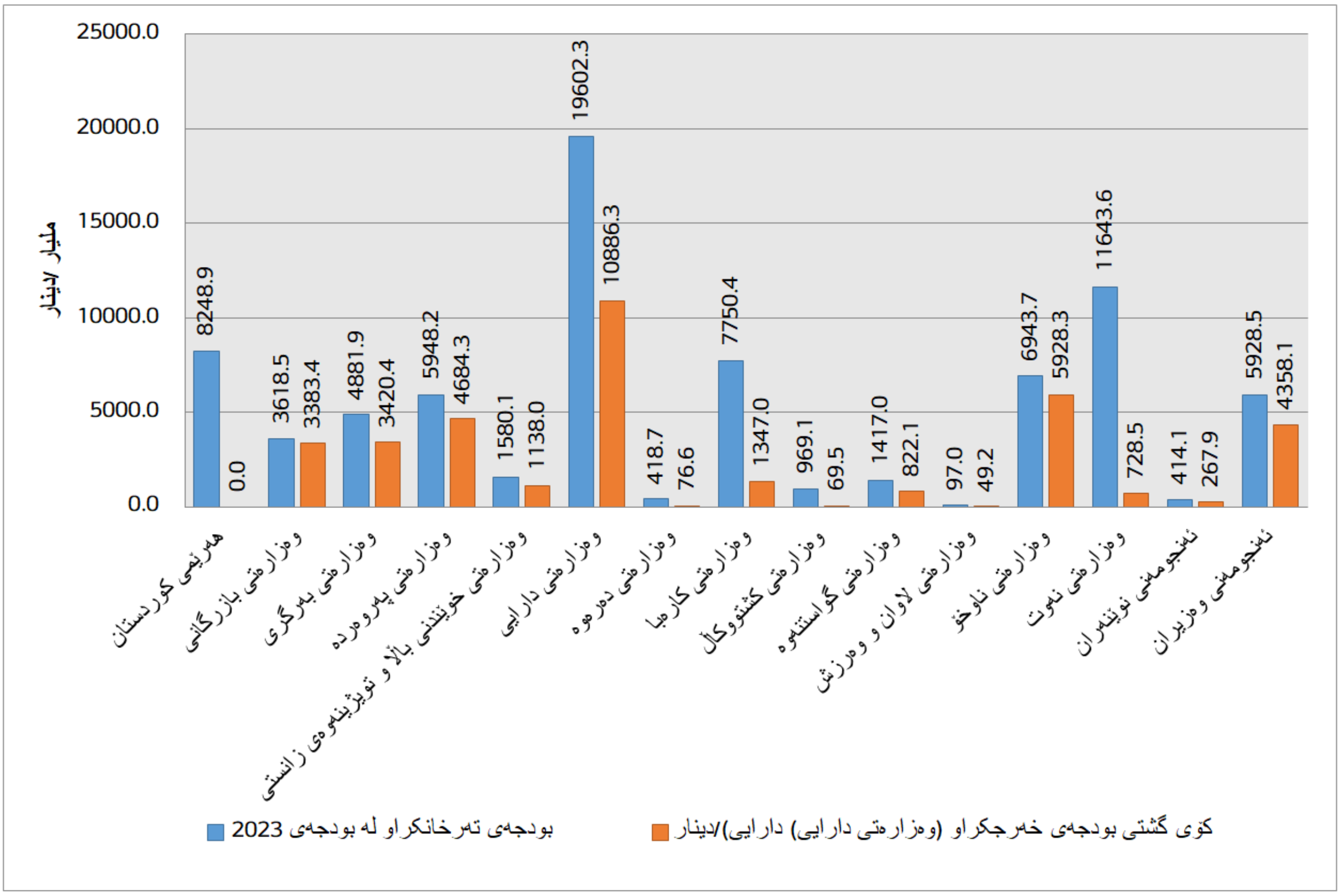

داهاتەكان بەپێی بودجە، وەزارەتی دارایی و وەزارەتی نەوت لە نیوەی یەكەمی 2023 دا

7 سەرچاوەی داهات لە بودجە و راپۆرتەكانی وەزارەتی دارایی ئاماژەی بۆ كراوە، بەڵام لەڕاستیدا و بەپێی ژمارەكان، داهاتی عێراق تەنیا لە نەوتەوە دێت و، بەپێی راپۆرتی وەزارەتی دارایی رێژەی 99% كۆی گشتی داهاتی لە شەش مانگی یەكەمی 2023 بۆ عێراق لەو سەرچاوەیەوە هاتووە، بۆیەش داهاتەكانی عێراق وەك خەرجییەكان فرەچەشن و ئاڵۆز نییە، بەڵكو بەرهەمهێنانی نەوت و هەناردەكردنی نەوت و وەرگرتنەوە پارەكەیە بە دۆلار، كە دوای دەركردنی حەقدەستی كۆمپانیاكان و گۆڕینەوە بە دینار لە بانكی ناوەندی بۆ وڵات دەمێنێتەوە.

بەپێی راپۆرتەكانی وەزارەتی دارایی لە شەش مانگی یەكەمی ئەمساڵدا 53.8 تریلیۆن داهاتی نەوت بووە، كە لە بودجەدا وادانراوە داهاتی نەوت 58.6 تریلیۆن دینار بێت، ئەمەش بەواتای كورتهێنانی 4.7 تریلیۆن دینار دێت، كە بەدڵنیاییەوە ئەگەر نرخی بەرمیلێك نەوت لە

سەرووی ئەو نرخەوە نەبوایە کە لە بودجەدا هاتووە، جیاوازییەکە چەند هێندە دەبوو. خاڵی سەرەکی ئەم جیاوازییەش بەهۆی ڕاگرتنی هەناردەکردنی نەوتی هەرێمی کوردستانەوەیە، کە لە بودجەکەدا بە بەشداریی 400 هەزار بەرمیل نەوتی ڕۆژانە هەژمارکراوە، بەڵام لە 25ی ئاداری 2023وە تاوەکو ئێستا ڕاگیراوە.

لەڕووی داهاتی نانەوتییەوە لەماوەی شەش مانگی ڕابردوودا، بەپێی بودجەکە دەبوایە داهاتی نانەوتیی عێراق 8.6 تریلیۆن دینار بووایە، بەڵام لەو ماوەیەدا داهاتی نانەوتی عێراق ناقس(-) بووە، بەهۆی زیانی ئاڵوگۆڕی دراو. کۆی گشتی داهاتی نانەوتی 1.9 تریلیۆن دینار بووە، بەڵام وەزارەتی دارایی نیشانەی کەمکردنی لە بەردەم داهاتی گۆڕینەوەی دراو داناوە و لەوماوەیەدا 2.14 تریلیۆن دینار بووە، لەکاتێکدا لە بودجەکەدا دەبوایە 413 ملیار دینار لە داهاتی ئاڵوگۆڕی دراوە بهاتبایەتە سەر داهاتی نانەوتی، وەکو لە خشتەی 3 دا هاتووە.

خشتەی 3: داهاتی نەوتی و نانەوتی لەنیوەی یەکەمی 2023 دا بەپێی وەزارەتی دارایی و بودجەی 2023

داهاتەکان /نیوەی یەکەمی 2023/ دینار			
داهات جۆرەکانی	**بەپێی بودجە/دینار**	**بەپێی وەزارەتی دارایی /دینار**	**جیاوازی نێوانیان/ دینار**
داهاتی نەوت و سەرمایەی کانزاکان	**58,626,250,000,000**	**53,887,299,711,339**	**4,738,950,288,661**
باجی داخڵکردنی کاڵا	**3,178,549,879,500**	**782,372,724,248**	**2,396,177,155,252**
باجی هاوردەکردنی کاڵا و رسوماتی بەرهەمهێنان	**1,365,741,508,500**	**422,515,551,896**	**943,225,956,604**
رسومات	**899,593,980,500**	**610,580,283,467**	**289,013,697,033**
پشکی بودجە لە قازانجی کەرتی گشتی	**1,650,000,000,000**	**213,439,917,858**	**1,436,560,082,142**
داهاتی ئاڵوگۆڕی دراو	**432,829,419,000**	**-2,142,885,417,946**	**2,575,714,836,946-**
داهاتی دیکە	**1,082,994,744,000**	**505,956,584,683**	**577,038,159,317**
کۆی داهاتی ئێستا	**67,235,959,531,500**	**54,279,279,355,544**	**12,956,680,175,956**
داهاتی سەرمایەکان	**40,500,000,000**	**29,060,469,216**	**11,439,530,784**
کۆی گشتی داهات	**67,276,459,531,500**	**54,308,339,824,760**	**12,968,119,706,740**

لەڕاستیدا، بەپێی داتاکانی وەزارەتی نەوت، کۆی گشتی داهاتی نەوتی عێراق لەماوەی نیوەی یەکەمی 2023دا گەیشتووەتە 59 تریلیۆن دینار، واتە سەرڕێژی ئەوەی کردووە کە لە بودجەدا هاتووە، بەڵام ئەوە پێش خەرجی بەرهەمهێنانی کۆمپانیا خزمەتگوزارییەکان و خەرجییەکانی دیکەی پەیوەست بە بەرهەمهێنان و هەناردەکردنەوە بووە.

لەماوەی نیوەی یەکەمی 2023 دا، کۆی داهاتی نەوت کە بۆ وەزارەتی دارایی عێراق گەڕاوەتەوە، تەنیا 53.8 تریلیۆن بووە، واتە داهاتی پووختی دەوڵەت بووە لە نەوت و کانزاکانەوە، لەکاتێکدا بەپێی وەزارەتی نەوت، کۆی داهات لەو ماوەیەدا 44.4 ملیار دۆلار بووە کە دەکاتە 59.4 تریلیۆن دینار، بەشێوەیەک لەماوەی ئەو شەش مانگەدا عێراق 595 ملیۆن بەرمیل نەوتی هەناردەکردووە، بەتێکڕای ڕۆژانەی 3.29 ملیۆن بەرمیل و نرخی هەر بەرمیلێک 74.66 دۆلار بووە، وەکو لە خشتەی 4دا هاتووە.

خشتەی 4: وردەکارییەکانی داهاتی نەوت بەگوێرەی بڵاوکراوەکانی وەزارەتی نەوت لەنیوەی یەکەمی 2023

هەناردەکردنی نەوت لە شەش مانگی یەکەمی 2023 دا									
مانگ	بڕی هەناردەکراو/بەرمیل	تیکڕای ڕۆژانە/ ملیۆن بەرمیل	هەناردەی ناوەڕاست و باشووری عێراق/بەرمیل	هەناردەکراو لەڕێگەی جەیهان - کێڵگەکانی کەرکوک/بەرمیل	هەناردەکراو لەڕێگەی ئۆردن/بەرمیل	هەناردەکراو لە کێڵگەی گەیارەوە/بەرمیل	داهات /ملیار دۆلار	تێکڕای نرخی بەرمیلێک/دۆلار	داهات /ملیار دینار
کانوونی دووەم*	101,245,095	3.266	98,460,050	309,529	2,475,516	0	$7.663	$75.695	د.ع. 11,187.98
شوبات	92,255,610	3.295	89,140,448	2,834,393	280,769	0	$7.063	$76.566	د.ع. 9,518.26
ئادار	100,913,027	3.255	98,875,692	1,727,494	309,841	0	$7.506	$74.385	د.ع. 9,757.80
نیسان**	98,634,947	3.288	98,634,947	0	0	0	$7.699	$78.058	د.ع. 10,008.70
ئایار	102,463,387	3.305	102,206,413	0	256,974	0	$7.325	$71.485	د.ع. 9,522.50
حوزەیران	100,059,052	3.335	98,725,620	0	299,445	1,033,987	$7.180	$71.755	د.ع. 9,405.41
کۆی گشتی	595,571,118	3.29	586,043,170	4,871,416	3,622,545	1,033,987	$44.44	$74.66	د.ع. 59,400.65

سەرچاوە: وەزارەتی نەوتی عێراق، بڵاوکراوەیە مانگانە لەبارەی هەناردەکردن، داهات و نرخی نەوت

تێبینی : نرخی دۆلار بۆ دینار لە مانگی 1 تاوەکو 7ی شوبات بە 1450 دینار، لەو ڕۆژە بەدواوە بە 1310 دینار دانراوە بۆ گۆڕینی دۆلار بە دینار.

نزیکەی 5.5 تریلیۆن دینار جیاوازی لەنێوان ڕاپۆرتەکانی وەزارەتی دارایی و وەزارەتی نەوتی عێراق لەماوەی شەش مانگی یەکەمی 2023 دا هەیە، بەشێوەیەک بەرزترینی لە نیسانی 2023دایە کە 1.6 تریلیۆن دینار بووە و نزمترینی لە شوبات بووە کە 596 ملیار دینار بووە.

خشتەی 5: جیاوازی داهاتی نەوت لەنێوان ڕاپۆرتەکانی وەزارەتی دارایی و وەزارەتی نەوتی عێراق لەنیوەی یەکەمی 2023 دا

مانگەکان	داهاتی نەوت/ وەزارەتی نەوت /تریلیۆن دینار	داهاتی نەوت وەزارەتی دارایی/تریلیۆن دینار	جیاوازی نێوانیان وەزارەتی دارایی و نەوت/تریلیۆن دینار
کانوونی دووەم	11.188	10.286	**0.902**
شوبات	9.518	8.922	**0.596**
ئادار	9.758	9.045	**0.713**
نیسان	10.009	8.354	**1.655**
ئایار	9.523	8.856	**0.667**
حوزەیران	9.405	8.425	**0.980**
کۆی گشتی	59.401	53.887	**5.513**

ئەگەر ئەو جیاوازییەی نێوان وەزارەتی نەوت و وەزارەتی دارایی بە حەقدەستی کۆمپانیا خزمەتگوزارییەکان و تێچووی بەرمیلیک نەوت دابنێین، ئەوا لەماوەی شەش مانگی ڕابردوودا تێچووی بەرمیلێک نەوت لە عێراق لە 7.1 دۆلار بۆ 7.8 دۆلار بووە، لەکاتێکدا ئەم بڕە جیاوازە لەو خەرجییەی لە بودجەی 2023دا بۆ وەزارەتی نەوت دانراوە کە بڕەکەی 23.2 تریلیۆن دینارە و بەتەنیا لە بودجەی بەکارخستندا 7.4 تریلیۆن دیناری بۆ دانراوە!

لەسەروو ئەمانەشەوە، لەماوەی شەش مانگی یەکەمی ئەمساڵدا لە دەرەوەی ئەو بڕە پارەیەی لەسەرەوە ئاماژەی بۆ کراوە، لەنێو ڕاپۆرتەکانی وەزارەتی دارایی بڕی 728 ملیار دیناری دیکە خەرجی وەزارەتی نەوت بووە، کە کە 422 ملیار بۆ بودجەی بەکارخستن و 305

ملیار بۆ وەبەرهێنان بووە.

لە یاسای بودجەی 2023دا کە بۆ دوو ساڵی داهاتووشە، داهاتی نەوتی عێراق بە هەرێمی کوردستانەوە بە 117.2 تریلیۆن دینار دانراوە، کە وادانراوە عێراق ڕۆژانە 3.5 ملیۆن بەرمیل هەناردە بکات. بە جۆرێک 3.1 ملیۆن بەرمیلی لەلایەن بەغدا و 400 هەزار بەرمیلی لەلایەن هەولێرەوە بێت، بەڵام دوای ڕاگرتنی هەناردەکردن و نەگەشتنە ڕێککەوتنی ئەنقەرە و بەغدا، پێناچێت ئەم 400 هەزارە بەشداری لە هەناردەکردن بکات وەکو ئەوەی لە بودجەدا هاتووە کە بۆ شەش مانگی ڕابردوو 72.4 ملیۆن بەرمیل و بۆ چارەکی دووەمی ساڵ واتە مانگەکانی 4-5-6 نزیکەی 36.4 ملیۆن بەرمیل نەوت.

بەگشتی و لەو شەش مانگەدا بەپێی بودجەکە و بەپێی تێکڕای نرخی نەوتی هەناردەکراوی عێراق، بە بڕی 5.4 ملیار دۆلار زیان بەر بودجەی عێراق کەوتووە، ئەگەریش بەپێی نرخی نەوت لە بودجەدا بێت، ئەوا 5.04 ملیار دۆلار زیان بەر عێراق کەتووە، هەرچەندە تاوەکو ئێستاش کە نزیکەی دوو مانگ و 10 ڕۆژ لەنیوەی دووەمی ساڵ تێپەڕیوە، نازانرێت هەناردەکردنی نەوتی هەرێمی کوردستان دەستپێدەکاتەوە یاخود نا؟ بڕوانە خشتەی 5 لەبارەی داهاتی نەوت بەگوێرەی بودجەی 2023ی عێراق.

خشتەی 6: داهاتی نەوتی عێراق بەپێی پرۆژەیاسای بودجە لەنیوەی یەکەمی 2023

بڕی داهاتی نەوت بەپێی بودجە 2023 لە نیوەی یەکەمی 2023						
مانگ	**تیکڕای ڕۆژانە/ ملیۆن بەرمیل**	**بڕی هەناردەکراو/بەرمیل**	**هەناردەی ناوەڕاست و باشووری عێراق/بەرمیل ڕۆژانە**	**هەناردەکراو لە هەرێمی کوردستان/ بەرمیل ڕۆژانە**	**داهاتی مانگانە /دۆلار**	داهاتی مانگانە /دینار
کانوونی دووەم	3,500,000	108,500,000	3,100,000	400,000	$7,595,000,000.0	**د.ع. 9,873,500,000,000**
شوبات	3,500,000	98,000,000	3,100,000	400,000	$6,860,000,000.0	**د.ع. 8,918,000,000,000**
ئادار	3,500,000	108,500,000	3,100,000	400,000	$7,595,000,000.0	**د.ع. 9,873,500,000,000**
نیسان	3,500,000	105,000,000	3,100,000	400,000	$7,350,000,000.0	**د.ع. 9,555,000,000,000**
ئایار	3,500,000	108,500,000	3,100,000	400,000	$7,595,000,000.0	**د.ع. 9,873,500,000,000**
حوزەیران	3,500,000	105,000,000	3,100,000	400,000	$7,350,000,000.0	**د.ع. 9,555,000,000,000**
کۆی گشتی	**21,000,000**	**633,500,000**	3,100,000	**72,400,000**	**44,345,000,000**	57,648,500,000,000

کۆتایی

خەمڵاندنەکان یاخود پشتبەستنەکانی خەرجی و داهاتەکانی عێراق وەک ئەوەی لە بودجەدا هاتووە لە گەڵ ئەوەی جێبەجی دەکرێت جیاوازی گەورەی تێدایە، سادەترین نموونە بڕی هەناردەکردنی نەوتی ڕۆژانەیە کە 3.5 ملیۆن بەرمیلە، بەڵام بەتێکڕا توانراوە 3.29 ملیۆن بەرمیل هەناردە بکرێت.

لەڕووی داهاتەوە، بەتایبەتی داهاتی نانەوتی نەک هەر زیاد نەکراوە بەڵکوو قەرزی هاتووەتە سەر. لەکاتێکدا لەیاساکەدا چاوەڕواندەکرا 13% داهاتی نانەوتی کۆبکرێتەوە، بەڵام لە شەش مانگی یەکەمی ئەمساڵدا خوار 1% داهاتی نانەوتی هاتووە و 99% لە داهاتی نەوتەوە بووە.

ئەم جیاوازییانەی داهات و خەرجییەکان وەک ئەوەی لە بودجە ولە ڕاپۆرتەکانی وەزارەتی داراییدا هاتووە لەلایەک و ئەو جیاوازییەی لە ژمارەکانی یاساکەدا هەیە، کە بەگشتی سەروو 1 تریلیۆن دینارە و بەتەنیاش لە بەشە بودجەی پارێزگای ئەنبار 30 ملیار دینارە، بەدڵنیاییەوە ئەگەر وردەکارییەکانی ئەو 65 دامەزراوە، وەزارەت و پارێزگایانەش وردتر بکرێتەوە شتی نوێ دەبینین.

لە کۆتاییدا، ئێستا باس لەوە دەکرێت کە بەغدا 6 دۆلاری بۆ خەرجی بەرهەمهێنانی هەر بەرمیلێک نەوتی بەرهەمهێنراو لە هەرێمی کوردستان داناوە، لەکاتێکدا لە دەرەوەی پارەی تەرخانکراوی ساڵانە بۆ وەبەرهێنان لە کەرتی نەوتی عێراق کە بڕەکەی 15 تریلیۆن دینارە، تیچووی هەر بەرمیلێک نەوت لە عێراق 7 بۆ8 دۆلارە، ئەمەش سەرەڕای ئەوەی کە هەمووان دەزانن پێکاتە و تیچووی بەرمیلێک نەوت لە

هەرێمی کوردستان زۆر جیاوازترە لە عێراق، نەوەکو تەنیا بەهۆی کاری کۆمپانیا نێودەوڵەتییەکانی نەوت لە هەرێمی کوردستان بەڵکوو بەهۆی پێکاتەیی جیولۆجی بیرە نەوتییەکان و ژینگەی تایبەتی کێڵگە نەوتییە دۆزراوەکان لە هەرێمی کوردستانە کە تیچووەکەی ئەو بڕە نییە و نزیکیش نییە لەو بڕەی کە عێراق بۆ بەرهەمهێنانی بەرمیلێک نەوت باسی دەکات.